

PAWEŁ PŁUSA

O NIEKTÓRYCH ASPEKTACH KOMUNIKATYWNOŚCI POLITYCZNEJ

Komunikatywność polityczna jako bardzo rozległa problematyka wymaga zawężenia i zorientowania jej na ściśle określoną tematykę. Proponowany sposób podejścia do zagadnienia skłania nas do przedstawienia określonych celów artykułu, a mianowicie:

- ◇ dokonanie próby opracowania elementów stanowiących składowe złożonej kompetencji kultury politycznej, zawierającej w sobie m.in. kompetencję komunikatywności politycznej;
- ◇ przeprowadzenie próby przeniesienia z glottodydaktyki aplikatywnej na grunt etnolingwistyki sposobów ewaluacji ekspresji niewerbalnej;
- ◇ selektywne przedstawienie pewnych uogólnień i konkluzji z semiotycznego podejścia do językowych zachowań komunikacyjnych;
- ◇ zaproszenie do wspólnych refleksji nad zagadnieniem kultury politycznej elit rządzących europejskich, więc także polskich;
- ◇ ewentualne podjęcie się próby wskazania pozytywnych lub negatywnych posiadaczy określonego poziomu kultury politycznej.

Naszym zdaniem niezbędne jest w części wstępnej określenie znaczenia i funkcjonowania terminów takich, jak: kultura, kultura chrześcijańska, kultura polityczna, zwrócenie uwagi na nietrwałość i niską skuteczność oddziaływania kultury, spowodowaną zmieniającymi się warunkami ekonomicznymi, politycznymi i cywilizacyjnymi.

Przed przystąpieniem do rozważań dotyczących etnolingwistycznych aspektów ekspresji niewerbalnej osób uprawiających politykę, spróbujmy zdefiniować pojęcie kultury politycznej. Jest to wiedza, są to systemy wartości i wzorce zachowań leżące u podstaw działania rządzących, przywódców i szeregowych członków ruchów masowych, partii, uczestniczących w różnym stopniu i różnych rolach w wykonywaniu władzy państwowej. Kultura polityczna w ujęciu psychologicznym to ogół przekonań, ocen, postaw wobec instytucji i osób sprawujących władzę, akceptowane ideały i wartości życia politycznego, postawy wobec ruchów politycznych, wiedza historyczna, zainteresowanie polityką, rozumienie bieżącej gry i walki politycznej, uczestnictwo w życiu politycznym. Natomiast kultura polityczna w ujęciu antropologicznym to ogół norm życia politycznego, reguł rządzenia, stylu rządzenia, stosowane techniki kształtowania postaw politycznych, zasady funkcjonowania opinii publicznej; język polityki to funkcjonalny wariant języka narodowego.

Uważa się, że rodzaj kultury jest zmienny, w zależności od typu państwa. I tak na przykład, inny będzie w państwie demokratyczno-liberalnym, a inny w państwie autokratycznym¹.

Pojęcie kultury politycznej jest nierozzerwalnie związane z pojęciem kultury języka, będącej umiejętnością porozumiewania się językiem zgodnie z obowiązującą w danym społeczeństwie zwyczajowo ustaloną normą językową, czyli zespołem jednostek językowych oraz reguł, określających sposób ich realizacji w tekstach mówionych i pisanych. Możemy tutaj wziąć pod uwagę: normę wzorcową obowiązującą w kontaktach publicznych, wystąpieniach oficjalnych oraz normę użytkową zawierającą kilka norm stylistycznych: potoczną, urzędową, profesjonalną. Kultura języka to umiejętność praktyczna mówienia oraz pisania zgodnego z normą, adekwatnie do sytuacji partnerów i przedmiotu dialogu; mówienia lub pisania zgodnego z normą, adekwatnie do sytuacji partnerów i przedmiotu dialogu; mówienia lub pisania najrzetelniej przekazującego myśli i intencje tego kto mówi lub pisze, oparta na etyce słowa, wykluczająca manipulowanie znaczeniami wyrazów².

Polityk, formułując własne wypowiedzi lub wypowiadając teksty zredagowane przez zespół doradców, zakłada spełnienie przez nie kilku funkcji języka, którym się posługuje:

- ◊ funkcji przedstawieniowej, kładąc nacisk na treści komunikatu, czyli na to, do czego on się odnosi;

¹ *Nowa Encyklopedia Powszechna*, Warszawa 1997, s. 618.

² Tamże, s. 619.

- ◊ funkcji ekspresywnej, wykorzystując specjalne środki, np. fonetyczne, słowotwórcze i leksykalne;
- ◊ funkcji charakteryzującej, obejmującej barwę głosu, sposób akcentowania i wymawiania wyrazów, doboru słownictwa, cech składowych itp.
- ◊ funkcji informacyjnej.

Pod względem odmiany funkcjonalnej języka wystąpienie oficjalne danego polityka nacechowane jest stylem retorycznym. Natomiast w aspekcie semiotyki ludzkie zachowania wyrażone poprzez teksty są zgodne z normami systemu kulturowego lub wyraźnie z nimi zrywają. Człowiek, którego zachowanie nie mieści się w przyjętych normach zrywa z nimi świadomie, kontestując tym samym kulturę albo zachowuje się niezgodnie z normami nieświadomie, gdyż normy te mu są obce.

Zatem, jakie niezbędne składowe powinny cechować optymalnego posiadacza kultury politycznej? Naszym zdaniem polityk, propagator kultury politycznej, powinien:

- ◊ być wyposażony we właściwe cechy osobowościowe;
- ◊ posługiwać się komunikatywnym i wszechstronnym językiem wypowiedzi;
- ◊ posiadać szeroką wiedzę praktyczną;
- ◊ umieć wzbogacać wypowiedzi własne w kod niewerbalny;
- ◊ cechować się nienagannym wyglądem zewnętrznym.

Uzupełniając nasze rozważania możemy zakładać, że z jednej strony istnieją pozytywne typy polityków, a z drugiej negatywne. Andy Collins uważa, że:

Politycy są niejako zawodowymi kłamcami. Nie mówię, że to musi być obojętnie złe. Politycy kłamią, ponieważ muszą zawsze wyglądać na ludzi energicznych, panujących nad sytuacją, solidnych, aczkolwiek wiemy doskonale, że nie mogą być nimi stale. Nawet w chwilach trudnych muszą wyglądać na silnych i spokojnych. Są to ludzie zaprawieni w maskowaniu wątpliwości i negatywnych cech charakteru. Mimo to zdarza się, że je zdradzają. Zagraniczne pisma proszą mnie często o określenie charakteru polityków na podstawie ich wyglądu i zachowania przed kamerami. Jest to widowisko bardzo zabawne. Często osobistości wykonują agresywne gesty, podczas gdy ich przemówienie ma być łagodne i uspokajające³.

³ A. Collins, *Język ciała, gestów i zachowań*, Warszawa 2003, s. 11.

Skorzystajmy z innego źródła, w którym odnajdziemy naukowe podejście do roli ekspresji niewerbalnej. Autorzy uważają, że:

[...] każdy akt komunikacji zawiera spojrzenia, mimikę i gesty. [...] Fakty niejęzykowe odgrywają rolę pierwszorzędą w wyznaczaniu kolejności zabierania głosu i formułowaniu interakcji wymiennych oraz w wypowiedziach; także gest lub mimika mogą same w sobie stanowić wypowiedź. Czynności zakodowywania sprzyja i ułatwia aktywność mimiczno-gestykulacyjną rozmówcy⁴.

Interesujące będzie przedstawienie propozycji typologii środków ekspresji niewerbalnej według kryteriów semiolingwistycznych.

Dotychczas opracowano wiele klasyfikacji zachowań gestykulacyjno-mimicznych. G. Mahl rozróżnia dwie obszerne kategorie: gestykulacyjność komunikatywną i gestykulacyjność autyczną. A. Greimas proponuje wyróżnienie trzech rodzajów zachowań: gestykulacyjność modalną programującą komunikację, gestykulacyjność atrybutywną wyrażającą postawy i stany wewnętrzne oraz gestykulacyjność mimetyczną, naśladowczą, związaną z treściami mowy. J. Mouchon jest za adaptacją klasyfikacji opracowanej przez D. Efrona. Wymienia się tutaj: gesty pseudojęzykowe, które mogą być używane do komunikowania bez słów; gesty sylingwistyczne, związane z ciągiem wyrazowym; gesty fonogeniczne będące właściwie ruchami narządów mownych ułatwiających rozumienie, czytanie z ruchów warg; gesty parawyrazowe, gesty ilustrujące, gesty ekspresyjne. Gesty synchronizujące dzielą się na: fatyczne i regulujące. Do gestów pozakomunikacyjnych zalicza się: czynności zabawowe, automatyczne; gesty mimowolne; zmiany pozycji ciała.

Z funkcji ekspresji gestykulacyjnej w interakcjach językowych należy wziąć pod uwagę przede wszystkim funkcje na poziomie wypowiedzi. Mogą one mieć charakter konotacyjny, metakomunikacyjny, denotatywny. Według opinii S. Duncana, system zabierania głosu zawiera w sobie trzy sygnały od mówiącego i dwa sygnały od słuchającego. Powyższy system związany jest z funkcjami zachowań mimiczno-gestykulacyjno-ruchowych na poziomie pragmatyki konwersacyjnej. Z procesu emisji wynikają dwie funkcje wzajemnie uzupełniające się: ułatwienie kognitywne i osobiste regulowanie aktywnością mowną. Jeśli pozostaniemy przy pojęciu kodu mimiczno-gestykulacyjno-ruchowego, to podsumowując tę część poruszanej problematyki powinniśmy stwierdzić, że mogą to być następujące funkcje w procesie komunikacji językowej: wzmacniające,

⁴ P. Płusa, J. Kopeć, *Socjolingwistyczne i kulturoznawcze elementy w nauczaniu języków obcych w aspekcie jednoczącej się Europy*, „Prace Naukowe SNJO Politechniki Wrocławskiej”, Wrocław 1998, s. 150.

wspierające, uzupełniające, zastępujące, eliminujące werbalizm, wzbogacające i indywidualizujące.

W nawiązaniu do tematu podstawowego artykułu możemy sformułować pewną konkluzję. Otóż mamy prawo stwierdzić, że reprezentanci europejskich elit państwowych są w zdecydowanej większości posiadaczami relatywnie wysokiej kultury politycznej, znajdującej odzwierciedlenie w kompetencji komunikatywności politycznej. Doskonałym przeglądem tego rodzaju umiejętności były wystąpienia okolicznościowe premierów i prezydentów w Atenach podczas składania podpisów pod aktem przystąpienia do Unii Europejskiej. Ekspresja werbalna i niewerbalna przedstawicieli elit rządzących będzie przedmiotem szczegółowych analiz w kolejnej pracy.

Bibliografia

- Calbris G., Montredon J., *Des gestes et des mots pour le dire*, Paris 1986.
Calbris G., Montredon J., *Och la, la! Expression intonative et mimique*, Paris 1980.
Collins A., *Język ciała, gestów i zachowań*, Warszawa 2003.
Nowa Encyklopedia Powszechna, Warszawa 1997.
Mouchon J., *Comprendre la gestualite*, „Anthobcl” 7, 1984.
Płusa P., *Polska w Zjednoczonej Europie. Nauczanie języków obcych*, Lublin 1983.
Płusa P., Kopec J., *Socjolingwistyczne i kulturoznawcze elementy w nauczaniu języków obcych w aspekcie jednoczącej się Europy*, „Prace Naukowe SNJO Politechniki Wrocławskiej”, Wrocław 1998.
Raffinot J.-P., *Techniques et pedagogie de l'expression orale*, „Le Francais dans le Monde” 1998, n. 215.

Summary

On Some Aspects of Political Communication

The author emphasizes the role of non-verbal expression in political communication, such as gesticulation and mimicry. Non-verbal communication is closely tied up with the political culture in a particular country. The author suggests that the typology of non-verbal communication means should be constructed with accordance to semiological criteria. Gesticulation and mimicry present in political behaviour is not always compatible with cultural norms.